

Over zondaars en rechtschapenen in het geschiedenisbedrijf

Eric Hobsbawm licht zijn vakgebied door

Patricia Van den Eeckhout

“The confident materialist conception of social totality -‘society’ in its Marxist and non-Marxist sociological forms- has for many social scientists and cultural theorists ceased to be the natural organizing belief¹. “Uit wat volgt, blijkt dat dit voor Eric Hobsbawm duidelijk niet opgaat.

De historicus Eric Hobsbawm geldt als één van de groten onder de beoefenaars van de hedendaagse geschiedenis. Zijn trilogie over de negentiende eeuw heeft de status van standaardwerk verworven en zijn bijdragen over arbeid, arbeidersbeweging, arbeidersaristocratie en wat hij zelf “archaische” vormen van sociale bewegingen noemt, behoren tot de “klassiekers” op hun terrein. Met zijn stellingen over het geconstrueerde karakter van de natie en “the invention of tradition” die het natiegevoel moet schragen, vormt hij al enkele jaren het geliefkoosde doelwit van historici met nationalistische sympathieën.

TAKE THE MONEY AND RUN

Hobsbawm staat al lang in het vak: vijftig jaar om precies te zijn. In de essays, gebundeld onder de titel *On history*, wordt de lezer regelmatig aan die lange ervaring en die hoge leeftijd (Hobs-

bawm is van 1917) herinnerd. Wie al zo lang en zo eminent met geschiedschrijving bezig is, heeft vast veel te vertellen over de filosofie en de theorie van de geschiedenis, moet de uitgever hebben gedacht. Laten we dus een boek uitgeven waarin dergelijke beschouwingen, in de voorbije vijftig jaar neergeschreven of uitgesproken, worden verzameld. Een oogst van 21 essays (waarvan een kwart nooit eerder gepubliceerd) over theorie, praktijk en ontwikkeling van de geschiedschrijving oogt op het eerste gezicht niet slecht. Wie het boek in één ruk doorleest, kan zich evenwel niet van de indruk ontdoen dat Hobsbawm zijn kasten eens heeft opgeruimd, wat enigszins aan voormelde noemers beantwoordde heeft geselecteerd en met een zo omvattend mogelijke titel aan de uitgever heeft overhandigd.

Het resultaat is een onevenwichtige verzameling essays die schreeuwt om een strenge eindre-

dactie of om een auteur die wat kritischer met zijn eigen geschriften omgaat. Dat Hobsbawms geschiedenistheoretische repertoire beperkt is en dat zijn visie op geschiedenis en geschiedschrijving te herleiden valt tot een beperkt aantal standpunten, hoeft op zich geen bron van kritiek te zijn. Bij de meeste historici is dat niet anders, voor zover ze al de moeite doen hun uitgangspunten te expliciteren. Wie evenwel niet genoeg variatie kan brengen in de manier waarop hij zijn standpunten vertolkt, de vragen die hij stelt, de gevaren waarvoor hij waarschuwt, de voorbeelden die hij geeft en de citaten die hij aanhaalt, moet er zich gewoon niet toe laten verleiden een dergelijk boek samen te stellen. Hoe de (sociale) geschiedenis zich ontwikkelde, hoe de sociale wetenschappen zich vergalopperen, wat economen en economische historici zoal verprutsen, welke vragen "serieuze" historici zich stellen, welke gevaren het nationalisme voor de geschiedschrijving inhoudt: het zijn enkele van de op zich niet onverdienstelijke thema's die Hobsbawm iets te vaak tot zeer analoge en soms zowat letterlijk dezelfde beschouwingen uitnodigen.

Sommige van die reflecties zijn bovendien zeer gedateerd: het stuk *From social history to the history of society* werd in 1970 op een conferentie gepresenteerd en gepubliceerd in 1972. In een korte inleidende noot wordt de lezer lachend medegedeeld dat "much has happened in social history since this survey" (p. 71). De geschiedenis van de (sociale) geschiedenis is ondertussen al zo vaak verteld in veel uitvoeriger en gespecialiseerder werken dat men het zich niet meer kan veroorloven een dergelijke bijdrage zonder meer te reproduceren, tenzij men de tekst zélf als onderwerp neemt van een historiografische studie. Niet alleen zijn er sedert 1970 tal van nieuwe benaderingen en thema's in de sociale geschiedenis tot ontwikkeling gekomen, het hele perspectief is ondertussen dusdanig verschoven dat de tekst leest als een echo uit een ander tijdperk. Recentere bijdragen uit de bundel geven evenmin de indruk dat de historiografische ontwikkelingen van de laatste twee decennia ernstig worden genomen.

Met deze verzameling essays lijken zowel Hobsbawm als de uitgever dus de weg van de minste moeite te hebben gekozen. Een volledige nieuwe, synthetische tekst waarin bepaalde standpunten inzake geschiedenis en geschiedschrijving op een coherente manier worden

uiteengezet, schudt men natuurlijk niet uit zijn mouw. Maar recycleren is van deze tijd, moeten auteur en uitgever hebben gedacht, en met een klinkende naam als Eric Hobsbawm is de afzet gegarandeerd. In het jaar van publicatie, 1997, kende deze *hardcover* over een al bij al vrij gespecialiseerd onderwerp reeds zijn tweede editie.

ROBOTFOTO VAN DE IDEALE HISTORICUS

Doorheen de beschouwingen over de ontwikkeling van de geschiedschrijving en de manier waarop men aan geschiedenis moet doen, kan men Hobsbawms profiel van de ideale historicus samenstellen. Die ideale vakman vertoont grote gelijkenissen met ... Eric Hobsbawm. De goede historicus is in de eerste plaats geen "post-modernist". In de korte inleiding wordt meteen krachtig stelling genomen tegen de relativisten die het vak verzieken en het boek eindigt met een analoge veroordeling. Straks ga ik daar verder op in.

De ideale historicus stelt de "big why questions": welke zijn de grote mechanismen van historische verandering en transformatie? waarom grepen fundamentele ontwikkelingen in bepaalde regio's plaats en niet in andere? en waarom heeft de loop van de geschiedenis een bepaalde richting (dat er een richting is, staat niet ter discussie)? Met minder dan deze grote vraagstukken neemt de ideale historicus geen vrede. Wie deze kwesties niet op zijn agenda heeft staan, laat zich volgens Hobsbawm in met trivialiteiten en intellectuele spelletjes (p. 64). Wie er zijn onderzoek niet door laat voorstructureren, is mede verantwoordelijk voor de fragmentatie binnen de historiografie en het feit dat historische tijdschriften almaar meer gaan gelijken op antiquarische supermarkten (p. 67).

Het is duidelijk dat Hobsbawm heimwee heeft naar de periode waarin de neuzen van alle historici in dezelfde richting schenen te wijzen. Die periode wordt door hem geassocieerd met de opbouw van de hegemonie van een bepaald geschiedenismodel: een geschiedschrijving die niet alleen de grote vragen stelt, maar ook krachtige en ondubbelzinnige antwoorden formuleert. Sleutelwoorden in dat model zijn: wetmatigheden, recurrenties, mechanismen. De historicus dient, in het belang van alle sociale wetenschappen, valiede modellen van socio-historische dynamiek op te stellen (p.82). Zon-

der die modellen vervalt men in de anecdotiek (p. 88).

Hobsbawm heeft moeite met onderzoek dat van dit rechte pad afwijkt. Bepaalde transformaties in de historiografie, blijkbaar voor zover ze op conto staan van "grote" namen, worden door hem dusdanig gerationaliseerd dat ze toch nog in het grote geheel schijnen te passen (p. 186-191). In een andere bijdrage worden ontwikkelingen die werden geïnspireerd door het werk van sociaal-antropologen, psycho-analytici of linguïsten onthaald op enige milde spot (p. 66-67, 271). Onverholen afkeer is er voor bepaalde vanuit Cambridge opererende politieke historici, "young antiquarian empiricists" genoemd. Het tot drie maal toe citeren van deze neo-conservatieve garde in combinatie met het afwijzen van het grote-vragen-en-antwoordenspel, moet blijkbaar de noodzakelijke en exclusieve associatie bewerkstelligen tussen de rechterzijde en bepaalde ontwikkelingen in de historiografie: een beproefde strategie (p. 66, 187, 188).

Ondanks het feit dat bepaalde bijdragen uit de bundel nog maar enkele jaren geleden werden gepubliceerd of naar voren gebracht, heb ik de indruk (en wie zal het hem kwalijk nemen?) dat Eric Hobsbawms klok in menig opzicht rond 1980 is blijven stilstaan. Hobsbawm is ontzet over de ondermijning van een bepaald geschiedenismodel waarvan hij zelf de opgang mee-maakte: van relatieve marginaliteit tot het moment dat het zelf tot het academische establishment ging behoren. Zijn registratie van deze (toen pas beginnende) teloorgang is echter gedateerd en weerspiegelt hooguit de situatie van begin de jaren 1980. In feite is het nog veel "erger" dan Hobsbawm weergeeft. De socialisatie van bepaalde benaderingen geassocieerd met de verguisde nieuwlichterij (bv. de aandacht voor de taal van de bron en van het verhaal dat de historicus vertelt, het contingentie van de geschiedenis, de veelvuldige gelaagdheid van identiteit) is volop bezig. Hobsbawm lijkt in dit boek niet bereid kennis te nemen van wat er zich de laatste twintig jaar effectief in de geschiedschrijving heeft afgespeeld. De obligate maar uiterst banale en oppervlakkige aanval op het "post-modernisme" in de inleiding van de bundel, die vlug-vlug bijgeschreven lijkt, is symptomatisch voor deze desinteresse.

Op basis van wat voorafgaat, baart het geen verwondering dat Hobsbawms ideale historicus (of sociale wetenschapper zonder meer) een

beoefenaar is van de sociale geschiedenis. De verwetenschappelijking van de geschiedschrijving die zich sedert het einde van de vorige eeuw aftekende en die het formuleren van veralgemeningen en verklarende analyses op de agenda zette, was vooral het product van de bevruchting van de geschiedenis door de sociale wetenschappen en het marxisme (p. 63, 144). Voor Hobsbawm blijkt de sociale geschiedenis, als een "histoire totale" van de samenleving, het best in staat deze agenda uit te voeren (p. 75). Andere disciplines komen er minder goed vanaf. De sociale wetenschappers hebben zich laten verleiden door mechanistische, "engineering-achtige" benaderingen en miskennen de historiciteit van maatschappelijke ontwikkelingen (p. 27, 35, 78, 149). Zij die wel historische vragen stellen, zijn er al te vaak toe geneigd hun mechanistische concepten en modellen naar de geschiedenis te exporteren (p. 77, 155). De economen, die de geschiedenis links laten liggen of in het beste geval niet weten wat er mee aan te vangen, gedragen zich eerder als een subspecie van filosofen of wiskundigen en slagen er niet in van de economie effectief een toegepaste sociale wetenschap te maken (p. 97). Historici die zich daar te veel door laten inspireren, de cliometristen, beperken er zich al te vaak toe een soort van retrospectieve econometrie te beoefenen, waarbij de neo-klassieke economische theorie als een vanzelfsprekend uitgangspunt geldt (p. 113).

Het is duidelijk dat de verdediging van de suprematie van de geschiedenis in het algemeen en van de sociale geschiedenis in het bijzonder bij Hobsbawm in goede handen is. De teneur van zijn betoog sluit perfect aan bij het superieure toontje dat door menig historicus wordt aangeslagen als "onbevoegden" zich op "zijn" terrein wagen. Uiteraard kan ik mij net zo min als Hobsbawm vinden in de hier verguisde benaderingen, maar wat zijn dergelijke grove karakterisering van hele vakgebieden nog waard of wat zijn ze ooit waard geweest? Ik heb overigens de indruk dat Hobsbawm de ontwikkelingen in de sociale wetenschappen van de laatste 20 jaar net zo min heeft bijgehouden als die in de geschiedenis. En waarom zouden antropologen, sociologen en economen de onderzoeksvragen van historici overnemen (veronderstellend dat de hoofdmoot van historici die deelt), om daarna gegarandeerd te horen te krijgen dat zij er, wegens een jammerlijk ontbre-

ken van het nodige "Fingerspitzengefühl" en gevoel voor de bronnen, toch weinig van terecht brengen? In hoeverre heeft die eenheid van denken onder (sociale) historici ooit bestaan en hoeveel magistrale werken heeft die opgeleverd? Wat Hobsbawm aan de sociale wetenschappen verwijt, het produceren van mechanistische studies zonder veel historische dimensie (ondanks het feit dat soms zeer grote tijdsblokken worden overbrugd), is evengoed het geval voor tal van bijdragen op het vlak van de historische demografie, sociale structuren, stadsgechiedenis, arbeid en arbeidsverhoudingen, sociale politiek enz.

Eric Hobsbawm geeft overigens indirect toe dat (sociale) historici zich nogal eens aan zo'n mechanistisch denken bezondigen, als hij opmerkt dat in de geschiedschrijving vooral het "vulgar-Marxism", met onder meer het beproefde basis/bovenbouw schema, zijn sporen naliet (p. 147). Hiermee zijn we beland bij een ander belangrijk kenmerk van de ideale historicus: hij is een marxist.

Wat is dat, een marxistisch historicus? In de zeer korte inleiding op de essays doet Hobsbawm, die nochtans meteen zijn trouw aan de marxistische historische visie belijdt, zijn best om deze vraag niet te beantwoorden. Hij wijst in tegendeel op het feit dat het onderscheid tussen marxistische en niet-marxistische historici soms moeilijk te maken valt, gezien de ongemeen grote socialisatie van marxistische interpretaties onder "conventionele" historici (p.ix-x). Wie tot de jaren 1970 als marxistisch historicus door het leven ging, was blijkbaar allerminst tot de marginaliteit veroordeeld. Marxistische historici bereikten de hoogste sporten van de academische ladder (p.156), terwijl tal van hun collega's sterk door het marxistisch denkkader zouden zijn beïnvloed (p.169-170).

In verschillende van zijn essays en in zijn inleiding benadrukt Hobsbawm hoezeer het marxisme deel uitmaakte van deze eenheid van denken die zich tot de jaren 1970 onder historici zou hebben gemanifesteerd. Tussen marxistische historici en (sociale) historici zonder meer, was sprake van een groeiende convergentie, zo stelt Hobsbawm: ze werkten in velerlei opzichten aan eenzelfde "coherent intellectueel project", ongeacht of ondanks de ideologische verschillen (p. X, 62, 148). Deze bewering van Hobsbawm lijkt me enkel houdbaar op voorwaarde dat de categorie marxistische geschiedschrijving zodanig

wordt uitgehold dat ze ophoudt een specifieke geschiedenisbenadering te zijn. Of men kan het ook anders formuleren: de overeenkomst gaat slechts op, op voorwaarde dat marxistische geschiedschrijving wordt gereduceerd tot het "vulgar-Marxism" dat Hobsbawm zelf bekritiseert. Het economisch determinisme kan in dat geval worden aangevuld met of ingeruild voor het geografisch, ecologisch of demografisch determinisme dat sommige beoefenaars van de sociale geschiedenis aanhangen.

Eric Hobsbawm formuleert een aantal kritische bedenkingen ten aanzien van het "vulgar-Marxism", hoewel hij tevens wijst op de kracht van bepaalde "simplistische" schema's (p. 145-147). Als hij uitlegt wat (marxistische) geschiedschrijving dan wél moet zijn, wordt men geconfronteerd met een theoretisch denkkader dat ik enkel kan associëren met ... "vulgar-Marxism": een teleologische visie op de geschiedenis waarvan het gefaseerde verloop een richting heeft en waarbij elke fase de volgende voorbereidt (p.150-153). Hobsbawm neemt stelling tegen een mechanistische invulling van het basis/bovenbouwschema en het economisch determinisme, maar wat hij als alternatief serveert, lijkt mij slechts op zeer subtiële wijze te verschillen van wat hij afkeurt (p. 81-82, 160-163). Dit is des te merkwaardiger omdat ik niet de indruk heb dat Eric Hobsbawm deze ijzeren stelregels in zijn eigen historisch werk onverdund toepast. Zij lijken dus eerder op een theoretische geloofsbelijdenis, waarna wordt overgegaan tot de orde van de dag. Deze discrepantie is zelfs Harvey Kaye opgevallen, die een niet al te kritisch overzicht van de Britse marxistische historici opstelde. Kaye haalt voorzichtig de suggestie aan dat de blijvende (theoretische) verknochtheid van Hobsbawm aan het basis/bovenbouw model, verband houdt met zijn geloof in "the necessity of the intellectual leadership of a strongly organized party"². In tegenstelling tot vele andere marxistische historici die deel uitmaakten van de Communist Party Historians' Group, bleef Eric Hobsbawm na 1956 lid van de Britse KP.

DE HEILIGE MISSIE VAN DE HISTORICUS

Hoger stelde ik dat ik de indruk had dat Hobsbawm in menig opzicht afhaakte rond 1980. Deze bewering geldt vooral inzake de ontwikkelingen in de sociaal-economische geschiedenis. Een belangrijke uitzondering op

deze stelling heeft betrekking op het nationalisme: Hobsbawms boek daarover dateert uit 1990 en in deze bundel behoren de bijdragen die over dit thema handelen tot de meest recente en de meest geëngageerde. Eric Hobsbawm staat op voet van oorlog met nationalisme en alles wat dit kan voeden en legitimeren. Goed zo! Ik deel zijn intellectuele en emotionele afkeer volkomen. Problematischer wordt het als de missie van de historicus in de ondermijning van "nationalismen" te berde wordt gebracht. Voor Hobsbawm kan dat slechts op één manier: het demystificeren van de nationalistische mythes en het aan het licht brengen van de waarheid (p. 26). Voor Hobsbawm is de strijd tegen het nationalisme dan ook nauw verbonden met de strijd tegen het "post-modernisme": beide opereren in zijn ogen als een pervers broederpaar dat de mensen het zicht op de waarheid onthoudt (p. 6, 271-272). Het is merkwaardig dat Hobsbawm de relatie van de historicus met "de waarheid" in dit boek nagenoeg uitsluitend te berde brengt naar aanleiding van het thema nationalisme (p. 6-9, 16, 26, 35-36, 270-277). Blijkbaar zijn er op het ogenblik niet zoveel andere manieren waarop een historicus "in de fout" kan gaan.

Hobsbawms behandeling van deze problematiek is voor mij onbevredigend: niet omdat ik, ik herhaal het, zijn aanvallen op het nationalisme verwerp, maar omdat hij één en ander soms nogal sterk simplificeert. Het benaderen van "de wereld", op een wetenschappelijke manier of anders, is volgens Hobsbawm uiteindelijk vrij eenvoudig. De dingen zijn wat ze zijn: objectief kenbaar en benoembaar via transparante taal die precies weergeeft wat hun essentie is (p. 271). Toegepast op het vak van de historicus houdt dit in dat deze laatste de verifieerbare historische feiten selecteert, de bewijzen op tafel legt en op basis van de suprematie van het bewijs, zoals in een gerechtzaal, waarheid van fictie onderscheidt (p. 272). Om het met Eric Hobsbawm te zeggen: "either Elvis Presley is dead or he isn't" (p. 6). Ofwel klopt deze of gene nationalistische "founding myth" ofwel klopt die niet.

Ik denk dat de problemen waar historici zich over buigen, zich zelden tot een dergelijk welles/nietes spelletje laten herleiden. Vragen die met een eenvoudig ja of neen zouden kunnen worden beantwoord op basis van ondubbelzinnig eenduidig interpreteerbaar bronnenmateriaal, zullen op zich weinig controverser genereren, maar ze zijn daarom niet de meest relevante of

de interessantste. Laat ik het, voortbordurend op de Elvis-vergelijking, ook eens simpel stellen. Dat ondergetekende het licht zag op 15 juli 1953 kunnen de betrekkelijk eenduidig interpreteerbare akten van de Brusselse burgerlijke stand getuigen (dat is tussen haakjes niet altijd het geval). Problematisch wordt het meteen wanneer men het milieu waarin betrokkene geboren werd, wil "situeren". Een aantal elementen daarvoor is zondermeer voorhanden in de beschikbare bronnen, maar eenduidig interpreteerbaar zijn zij niet, omdat zij een complexe en gelaagde werkelijkheid reduceerden tot enkele beheersbare categorieën. Wat de bronnen registreerden, zijn fragmenten die, om welke reden ook, het registreren waard leken en die werden benoemd en vastgelegd op een manier die voor de registrerende instantie relevant was.

Stel dat een historicus die niets beters te doen heeft, op basis van dat bronnenmateriaal het verhaal van mijn afkomst zou schrijven en dat zou confronteren met de verhalen die daarover in mijn familie en door mijzelf worden verteld, dan kan men twee parallelle verhalen verwachten die een smalle band, een geraamte, van min of meer ondubbelzinnig verifieerbare feiten gemeen hebben. Daarover zouden we waarschijnlijk vlug uitgepraat zijn. Meer discussie wordt er allicht gegenereerd door de confrontatie van het verhaal dat de historicus brengt en de familiale "founding myths", die een heroïsch en ongetwijfeld teleologisch epos vertellen, dat na veel kommer en kwel toch nog "eindigt" in enige opwaartse sociale mobiliteit. Voor de verbanden, de causale relaties, de verklaringen, voor de manier waarop "de feiten" in het verhaal werden georganiseerd en waarmee zowel de historicus als "de familie" hun respectieve versies in een "logische" vorm goten, voor dat alles zullen beide partijen tevergeefs naar de ondubbelzinnig verifieerbare bewijzen zoeken. In plaats van mij op de pijnbank te leggen om mij te laten bekennen waar en waarom ik heb "geloogen", kan de historicus nagaan hoe mijn verhaal geconstrueerd is, hoe ervaring en vertoog verknoopt zijn, hoe het vertoog de ervaring benoemt, uitlegt en legitimeert en hoe de ervaring ingrijpt op het vertoog.

Nagaan hoe het verhaal van een volk, een natie, maar evengoed een partij, een vakbond, een bank, een universiteit (of inspelend op de actualiteit: een dode koning) wordt verteld, lijkt me dus interessanter dan de jacht op "de leu-

gens" en "de mythes" te openen. Hobsbawm geeft overigens toe dat het in de meeste van de door hem geïllustreerde mythes relatief zelden om regelrechte leugens gaat en dat het doorslaggevende bewijs voor deze of gene stelling nogal eens ontbreekt (p. 6-7, 275). Ik ben van oordeel dat dit in historisch onderzoek eerder regel dan uitzondering is. Tussen datgene waarvoor het bronnenmateriaal de bewijzen levert die boven elke discussie verheven lijken en het verhaal dat de historicus vertelt, is er altijd een speling. Neem die speling weg en het werk van de historicus bestaat niet. Hoe hij de ruimte tussen de bron en zijn verhaal dicht, behoort tot de individuele verantwoordelijkheid van de historicus. Wie hij is, waar hij vandaan komt en hoe hij de wereld bekijkt, bepaalt mede hoe hij die speling tussen de bron en zijn verhaal opvult. En het hoeft daarbij niet om bewuste misleiding of manipulatie te gaan.

In een eerste luik van een opstel uit de bundel met de titel *Partisanship* formuleert Hobsbawm overigens analoge bedenkingen, hoewel hij ook hier de mogelijkheden tot validatie van stellingen overdrijft (p.124-128). En dat in een tijdsgewricht waarin zelfs in de "harde" wetenschappen over het relatieve karakter van de zogenaamde spijkerharde bewijzen wordt gediscussieerd. In het tweede luik van datzelfde essay worden de limieten verkend "beyond which partisanship ceases to be scientifically legitimate" (p.131-132). Niet toevallig wordt dit onderdeel vooral gestoffeerd met voorbeelden die te maken hebben met nationalisme.

Als het niet strikt nationalistische thema's betreft, blijkt Hobsbawm dus bereid heel wat nuanceerder over "de waarheid" in de geschiedenis te denken dan in termen van "either Elvis Presley is dead or he isn't". Komt het thema nationalisme ter sprake, blijkt Hobsbawm aan het peneren van absolute waarheden vast te houden. Historici die zich over andere onderwerpen buigen dan nationalistische, schijnen in staat op een beheerste manier met hun impliciete of expliciete ideologische voorkeuren om te gaan. Voor hun collega's die iets met het thema nationalisme te maken hebben, blijken er slechts twee extreme opties te bestaan: het collaboreren aan het in stand houden van de mythe of de heldhaftige demythologisering. Hobsbawm bezweert de historici "to stand aside from the passions of identity politics" (p. 8). Dat is inderdaad iets wat gemeden moet worden, maar in tegenstelling tot

wat Hobsbawm voorhoudt, vormen "identity politics" niet het privé-jachtterrein van "harde" nationalistische die met flagrante bronvervalsingen of krankzinnige interpretaties de goegemeente een "nationaal gevoel" aanpraten. "Identity politics" worden evengoed bedreven op tal van andere maatschappelijke terreinen (waarbij er overigens dwarsverbanden bestaan met het door Hobsbawm geïllustreerde thema). Gefundeerd, volgens de academische normen degelijk onderzoek, dat impliciet de "identity politics" ondersteunt, is daarbij veel efficiënter dan datgene waartegen Hobsbawm te keer gaat. Dat laatste nodigt hooguit uit tot het opvoeren van het spektakel van de demythologisering. Ondertussen verwerven de minder expliciete varianten van "identity politics" in alle stilte legitimiteit.

Eric Hobsbawm, *On History*, Londen: Weidenfeld & Nicolson, 1997.

Noten

- 1 G. Eley, "Is all the world a text? From social history to the history of society two decades later", in T.J. McDonald (ed.), *The historic turn in the human sciences* (Ann Arbor, 1996), p. 206.
- 2 H.J. Kaye, *The British Marxist Historians* (Londen, 1984), p. 156.